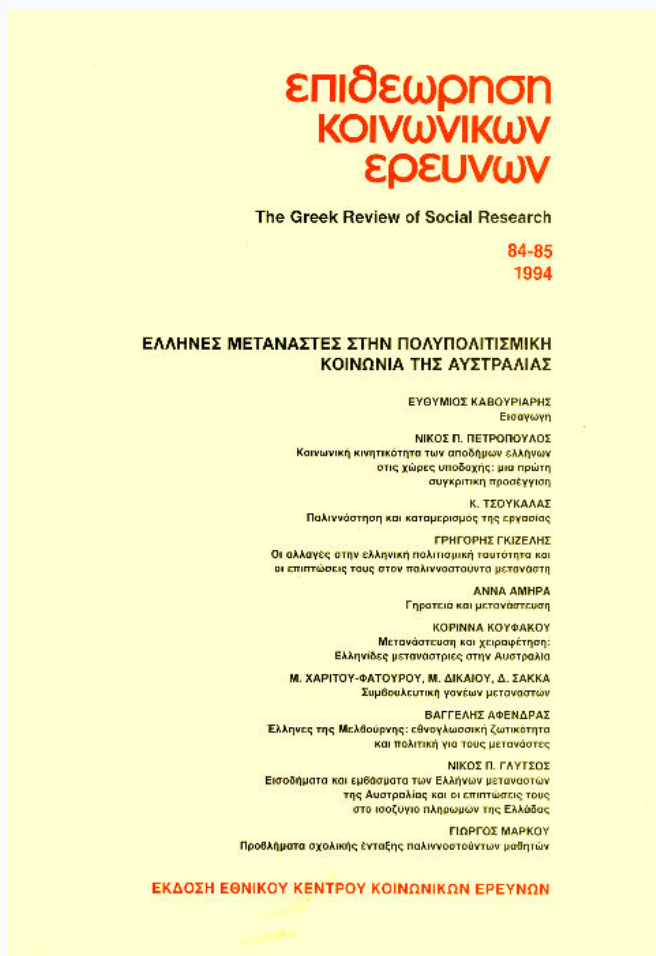

The Greek Review of Social Research

Vol 84 (1994)

84-85

Μετανάστευση και χειραφέτηση: Ελληνίδες μετανάστριες στην Αυστραλία

Κορίννα Κουφάκου

doi: [10.12681/grsr.619](https://doi.org/10.12681/grsr.619)

Copyright © 1994, Κορίννα Κουφάκου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Κουφάκου Κ. (1994). Μετανάστευση και χειραφέτηση: Ελληνίδες μετανάστριες στην Αυστραλία. *The Greek Review of Social Research*, 84, 53–69. <https://doi.org/10.12681/grsr.619>

*Κορίνα Κουφάκου**

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ: ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Το ενδιαφέρον γύρω από τη συμμετοχή και τη θέση της γυναίκας στη μετανάστευση άρχισε ουσιαστικά το 1975 με το πρώτο συνέδριο του ΟΗΕ για τη δεκαετία της γυναίκας. Μέχρι τότε το πλείστο των μελετών γύρω από τη μετανάστευση δεν αναφερόταν στις γυναίκες παρά μόνο έμμεσα.

Μετά το 1975 αρχίζουν να εμφανίζονται εργασίες με αντικείμενο τη μετανάστευση, αλλά και αυτές είναι περιορισμένες. Έτσι τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας είναι κατά το πλείστο στατιστικά στοιχεία κρατικών υπηρεσιών, κάποια δευτερογενή ποιοτικά δεδομένα ή απρόσωπα πρωτογενή στοιχειά γενικής φύσης. Ειδικά για την Ελληνίδα μετανάστρια, ακόμη και αυτού του είδους δεδομένα είναι σχεδόν ανύπαρκτα.

Βασικά η μετανάστρια δεν έχει ερευνηθεί ως αυτόνομη οντότητα και οι λίγες μελέτες πρωτογενών στοιχείων έχουν χρησιμοποιήσει πολύ μικρά και συμπτωματικά δείγματα που αποκλείουν κάθε γενίκευση στον πληθυσμό τους (*Krasberg, 1979, Kurti-Jäger, 1982*).

Ο ρόλος της γυναίκας στη μεταναστευτική διαδικασία, τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην Αμερική, Καναδά και Αυστραλία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο γίνεται όλο και περισσότερο γνωστός. Η σκοπιά όμως που χρησιμοποιείται για την ανάλυση της θέσης της γυναίκας μετανάστριας σ' αυτή τη μεταναστευτική διαδικασία ποικίλλει. Σ' ένα αρκετά μεγάλο αριθμό ερευνών, με θέματα τη μετανάστευση, γίνεται αναφορά σε «μετανάστες» χωρίς ν' αναφέρεται σε ποιο φύλο ανήκουν και αρκετές είναι επίσης οι έρευνες όπου έχουν χρησιμοποιηθεί μόνο άνδρες ως αντιπροσωπευτικά δείγματα μεταναστών. Βασικά οι γυναίκες είναι απύσες ή αναφέρονται περιστασιακά σ' αυτές τις έρευνες (*Bottomely, 1979, 1984, Cohen 1973, Μαντζουράνης 1974, Nikolinakos 1974, Price, 1975 a,b Unger 1981*). Η εξήγηση που συνήθως δίνεται, ή αφήνεται να εννοηθεί, είναι ότι οι γυναίκες δεν

* Επίκ. Καθ. Παν/μίου Κρήτης, Τμήμα Φιλολ. και Κοιν. Σπουδών.

έχουν σπουδαίο ρόλο στην οικονομία και επομένως δεν μπορούν ή δεν είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη. Συχνά η θέση και ο ρόλος της μετανάστριας αναλύεται από τη σκοπιά της διατήρησης και «ανάπτυξης» της μετανάστευτικής οικογένειας, όπως είναι η περίπτωση των συζητήσεων που έγιναν μετά το 1974 σε σχέση με την «επανασύνδεση της οικογένειας» (Reunification of the family), των νομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των μελών της οικογένειας του μετανάστη (Granotier, 1971).

Οι περισσότερες έρευνες αυτής της κατηγορίας έχουν ως μονάδα ανάλυσης την οικογένεια. Η γυναίκα παρουσιάζεται ως μια μεταβλητή της οικογένειας και όχι ως ξεχωριστή οντότητα. Σε αρκετές περιπτώσεις ο εκπρόσωπος της οικογένειας είναι ο άνδρας, αλλά ακόμη κι αν είναι η γυναίκα αυτή που μιλά, μιλά για λογαριασμό της οικογένειας και όχι για τον εαυτό της.

Μετά το 1975 έχουμε όλο και περισσότερες έρευνες και μελέτες με θέμα τη «γυναίκα μετανάστρια». Οι λόγοι που συνέβαλαν σ' αυτή την καινούρια αντιμετώπιση του θέματος της γυναικείας μετανάστευσης είναι:

α) η πλατύτερη φεμινιστική αντιμετώπιση του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία και

β) η αποδοχή της γυναίκας μετανάστριας ως οικονομικά ενεργού μέλους στην κοινωνία που έχει μεταναστεύσει.

Φυσικά, μολονότι όλες οι έρευνες που έγιναν το 1975 δε θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως φεμινιστικές, η κοινωνική επιστήμη άρχισε γενικά να δίνει περισσότερη προσοχή στη γυναίκα ως ενεργό μέλος στην κοινωνία και να τη χρησιμοποιεί ως κατηγορία γι' ανάλυση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επιρροή στον τρόπο θεώρησης της γυναίκας μετανάστριας.

Έτσι έρευνες όπως της Morokvasic (1974, 1975, 1980) για τις Γιουγκοσλάβες τόσο στη Γαλλία, όσο και τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, των Leonetti και Levi (1979), για μετανάστριες από την Ισπανία, Πορτογαλία, Μαρόκο, Τунησία και Αλγερία κ.ά., έχουν ως μονάδα ανάλυσης τη γυναίκα μετανάστρια.

Η εργασία και η συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή χρησιμοποιείται για να διορθώσει την προηγούμενη στεροτυπική θεώρηση της μετανάστριας ως εξαρτημένου και παθητικού μέλους της οικογένειας. Και ως ένα σημείο χρησιμοποιείται για να καθορίσει το βαθμό ένταξης ή αφομοίωσης στη χώρα υποδοχής. Αναλύοντας τη μετανάστρια μέσα στην καπιταλιστική παραγωγική διαδικασία και συγκεντρώνοντας την προσοχή μας στο θέμα της απελευθέρωσης της γυναίκας—ως αποτέλεσμα της συμμετοχής της στην καπιταλιστική παραγωγή—, η εργασία φτάνει στο σημείο να διαφαίνεται ως δώρο των αναπτυσσόμενων χωρών στις καταπιεσμένες και χωρίς καμία ελπίδα γυναίκες της περιφέρειας.

Μ' έναν τέτοιο ερευνητικό προσανατολισμό, χάνεται η δυνατότητα να δούμε τη μετανάστρια μέσα στο μεταναστευτικό ρεύμα και ν' αναλύσουμε όλα τα αρνητικά αποτελέσματα της μετανάστευσης. Ακόμα και αυτές οι έρευνες υποθάλπουν την υπόθεση ότι οι μετανάστριες προέρχονται από υπανάπτυκτες οικονομικά και κοινωνικο-πολιτιστικά περιοχές, και μέσω της μετανάστευσης έχουν τη δυνατότητα για κοινωνική απελευθέρωση, την οποία δε θα είχαν διαφορετικά. Σε πολλές

από τις παραπάνω έρευνες, υπάρχει μια δυσκολία στον ορισμό της γυναίκας μετανάστριας. Αν και πολλοί συγγραφείς, (Morokvasic, Kosack, Hoffman-Nototny Neonetti και Levi), επιμένουν στο συσχετισμό της τάξης, του φύλου και της θέσης της μετανάστριας, κάνουν, παρ' όλα αυτά, πολύ λίγη χρήση και των τριών επιπέδων ανάλυσης όταν αναλύουν την επίδραση της μετανάστευσης στις γυναίκες μετανάστριες. Φαίνεται σαν να συγκεντρώνεται η προσοχή τους στο φύλο και μόνο, και να προσπαθούν να δουν τις αλλαγές ως αποτέλεσμα του φύλου τους, ξεχωριστά από τις αλλαγές ως αποτέλεσμα της ταξικής και μεταναστευτικής τους κατάστασης. Η κριτική μας σ' αυτές τις έρευνες είναι από τη μία η στατική εικόνα που δίνουν για τις κοινωνίες απ' όπου φεύγουν οι μετανάστριες, κοινωνίες που στην πραγματικότητα παρουσιάζουν ταχύρρυθμη αλλαγή στην περίοδο που εξετάζουμε, και από την άλλη η βαρύτητα που δίνουν στην εργασία, χωρίς να γίνεται η ανάλυση μέσα από την τάξη ή και από τη μειονοτική (μεταναστευτική) επίδραση.

Για μας, δύο σημεία έχουν πρωταρχική σημασία στην επεξεργασία του θέματος της γυναικείας μετανάστευσης. Κατ' αρχήν πρέπει να διερευνήσουμε τους λόγους για τους οποίους η γυναίκα συμμετέχει σε μετανάστευση και τους τρόπους που χρησιμοποιεί για να πραγματοποιήσει τους μεταναστευτικούς σκοπούς της. Αυτό θα μας βοηθήσει να προσδιορίσουμε το βαθμό υπευθυνότητας και συμμετοχής της ίδιας της γυναίκας στη μεταναστευτική διαδικασία, τουλάχιστον στην αρχική της φάση.

Εκ των υστέρων θα πρέπει να αξιολογήσουμε την επίδραση που είχε η μεταναστευτική διαδικασία στο ρόλο και τη θέση της γυναίκας στη κοινωνία, οικογένεια, εργασία κ.ά., αφενός και στην ίδια τη γυναίκα –αυτοεκτίμηση– αφετέρου. Δηλαδή θα πρέπει να προσδιορίσουμε το επίπεδο χειραφέτησης της γυναίκας μέσα από τη μεταναστευτική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε κατά πόσο η μεταναστευτική εμπειρία της Ελληνίδας επιδρά στον τρόπο ζωής της, στις σχέσεις της με το άλλο φύλο, δηλαδή, αν τη φέρνει πιο κοντά στην ατομική ανεξαρτησία, στη δυνατότητα να παίρνει αποφάσεις για τη ζωή και το μέλλον της, να έχει καθοριστική γνώμη για την οικογένειά της, για τον τρόπο ανατροφής των παιδιών της, για οικονομικές αποφάσεις.

Θέλουμε, δηλαδή, να δούμε τι και πώς αλλάζει στη ζωή της Ελληνίδας μέσα από τη μεταναστευτική διαδικασία, τόσο ως γυναίκα, όσο και ως εργαζόμενη. Θέλουμε να αναλύσουμε κάτω από ποιες συνθήκες γίνονται αυτές οι αλλαγές και αν είναι θετικές ή αρνητικές για την Ελληνίδα.

Επίσης, θα εξετάσουμε αν τα βήματα προς τη γυναικεία χειραφέτηση είναι επιφανειακά ή πραγματικές αλλαγές που συνεχίζονται και μετά τον επαναπατρισμό. Αυτό είναι δυνατό μόνο αν αναλύσουμε προσεκτικά την Ελληνίδα στην παλινοστήση, στη σχέση με τις στάσεις και τον τρόπο ζωής στη μετανάστευση. Αναλώντας την εμπειρία της παλινοστήσης, θα μπορούσαμε να δούμε αν οι Ελληνίδες μπόρεσαν να διατηρήσουν και να προωθήσουν τις αλλαγές αυτές στο χώρο προέλευσής τους και αν όχι, τι τις εμπόδισε. Επίσης θέλουμε να μάθουμε αν οι ίδιες είναι θετικοί δέκτες των νέων θεσμικών αλλαγών για τις γυναίκες και αν όχι, γιατί.

Σε τέτοιου είδους ερωτήματα θα μπορέσουμε να δώσουμε απαντήσεις μόνο μετά από μία εμπειρική έρευνα. Προς το παρόν, θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε τα θέματα αναφερόμενοι στην περιορισμένη βιβλιογραφία σ' αυτή την περιοχή.

Τρόποι μετανάστευσης και λόγοι συμμετοχής των γυναικών

Στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προσπαθήσαμε να εντοπίσουμε τους τρόπους της γυναικείας μετανάστευσης και τους κύριους λόγους της συμμετοχής των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία.

Φυσικά δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι κύριος λόγος της μετανάστευσης των ανδρών είναι οικονομικός: είναι η διαφορά μισθών και ημερομισθίων, η δυνατότητα απασχόλησης και το υψηλότερο επίπεδο ζωής που ωθούν τους άνδρες να μεταναστεύσουν.

Έρευνες και μελέτες μας δείχνουν ότι οι γυναίκες μεταναστεύουν ακολουθώντας τους συζύγους τους ή τις οικογένειές τους γενικά (*Wilson, 1978*) ή για να παντρευτούν (*Dasgupta, 1982*). Αλλά για τη γυναίκα, τόσο ο γάμος με μετανάστη, όσο και η απόφαση να ακολουθήσει το σύζυγο θα μπορούσαν, κατά τη γνώμη μας, να ερμηνευτούν ως λόγοι που στόχο έχουν την οικονομική καλύτερευση τόσο της ίδιας της γυναίκας ως άτομο, όσο και της οικογένειάς της. Η μετανάστευση νέων γυναικών από τη Λατινική Αμερική στις Φιλιππίνες μπορεί να ερμηνευτεί ως μια προσπάθεια επιβίωσης της οικογένειας γενικά (*Arizpe, 1981, Young, 1982, Sala, 1981*). Η μετανάστευση γυναικών από την Τουρκία προς τη Δυτική Γερμανία είχε ως στόχο να διευκολύνει τη μετανάστευση των ανδρών της οικογένειας, κυρίως των συζύγων (*Borris, 1974, Abadan-Unat, 1977*). Και μέσα στα ίδια πλαίσια θα μπορούσε να ερμηνευτεί και η πρώτη μετανάστευση Ελληνίδων γυναικών προς την Αυστραλία.

Οι παραπάνω τρόποι μετανάστευσης θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εξαρτημένες μορφές μετανάστευσης, που έχουν όμως και πάλι οικονομικά κίνητρα. Η μορφή επομένως είναι προσδιορισμένη όχι τόσο από τα κίνητρα, αλλά από τις κοινωνικές συνθήκες τόσο στις χώρες αποστολής, όσο και στις χώρες υποδοχής μεταναστών.

Υπάρχουν φυσικά και μορφές ανεξάρτητης μετανάστευσης, όπως γυναικών εμπόρων στην Αφρική (*Sudarkasa, 1978, Pittin, 1984*) ή ορισμένων κατηγοριών γυναικών, όπως, χήρες, χωρισμένες, γυναίκες που δεν κάνουν παιδιά, πόρνες κ.ά., που φαίνεται να αντιπροσωπεύονται σε μεγαλύτερα ποσοστά στη γυναικεία μετανάστευση. Επίσης, ένας αριθμός ειδικά νέων γυναικών μεταναστεύει γιατί δεν τους προσφέρεται καμιά δυνατότητα στον τόπο καταγωγής. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν και οι νέες εκπαιδευμένες γυναίκες (*Young, 1982, Arizpe, 1981, Fawcett, et al, 1984*).

Υπάρχει φυσικά και ένας αριθμός γυναικών που μεταναστεύουν για καθαρά οικονομικούς λόγους (*Pinto, 1981, Morokvasic, 1983 a,b*). Η Boserub (*1970*), στην ανάλυσή της για τη γυναικεία συμμετοχή στην αγροτική παραγωγή, υποστη-

ρίζει ότι είναι πολύ πιθανό η γυναίκα να μεταναστεύσει εάν ο ρόλος της στην παραγωγή δε θεωρείται βασικός και δεν υπάρχουν δυνατότητες απορρόφησής της στην πόλη.

Αυτός ο διαχωρισμός μεταξύ εξαρτημένης και ανεξάρτητης μετανάστευσης έχει συχνά οδηγήσει στο λανθασμένο συμπέρασμα ότι δεν είναι ανάγκη να εξηγήσουμε χωριστά τη γυναικεία μετανάστευση γιατί:

- α) στην περίπτωση της εξαρτημένης μετανάστευσης οι γυναίκες δεν είναι παρά «ακόλουθα» χωρίς καμιά γνώμη και
- β) στην περίπτωση της ανεξάρτητης μετανάστευσης, οι λόγοι είναι οι ίδιοι με αυτούς που ωθούν τον άνδρα, και επομένως δεν υπάρχει λόγος διαφοροποίησης.

Εμείς υποστηρίζουμε ότι η γυναικεία μετανάστευση παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και επιδρά διαφορετικά στο ρόλο και στη θέση της γυναίκας στη μεταναστευτική διαδικασία. Η γυναικεία καταπίεση και η εξάρτηση που ζουν καθημερινά οι γυναίκες σ' όλα τα μέρη του κόσμου δεν είναι προσωπικό θέμα ούτε θέμα προσωπικών σχέσεων και πρόβλημα, και πιστεύουμε ότι υπάρχει κοινή αποδοχή σ' αυτό. Επομένως και η μετανάστευση των γυναικών, ως μέσο διαφυγής από αυτή την εξάρτηση και καταπίεση, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως προσωπικό μόνο θέμα.

Επίδραση της μετανάστευσης

Ποια είναι η επίδραση της μετανάστευσης στο γυναικείο ρόλο και τη θέση της γυναίκας στην οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία γενικά; Ποια είναι η διαδικασία χειραφέτησης της μετανάστριας μέσα από τη μεταναστευτική αυτή διαδικασία; Πολλές από τις έρευνες, και ειδικά αυτές που ασχολούνται με τη γυναικεία μετανάστευση, έχουν θέσει αυτή την ερώτηση.

Η έννοια της χειραφέτησης είναι μια έννοια πλατιά, που αναφέρεται σε γυναίκες και άνδρες, σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και σε όλες τις ανθρώπινες σχέσεις.

Εμείς θα περιοριστούμε στη γυναικεία χειραφέτηση, ένα μέρος δηλαδή της γενικότερης υπόθεσης της ανθρώπινης απελευθέρωσης.

Η έννοια χειραφέτηση περιέγραφε αρχικά την απαλλαγή ή απελευθέρωση από μια φυσικά ευνοούμενη σχέση εξάρτησης, όπου ο δυνατός απελευθέρωνε ο ίδιος τον εξαρτώμενο. Μετά τη Γαλλική Επανάσταση, όμως, η έννοια «χειραφέτηση» υποδηλώνει την κατ' ιδίαν απελευθέρωση διαφόρων κοινωνικών ομάδων και κυρίως της γυναίκας από μια σχέση εξάρτησης.

Το γυναικείο κίνημα έκανε υπόθεσή του τη χειραφέτηση της γυναίκας από την οικονομική, πολιτιστική, κοινωνική και ψυχολογική εξάρτησή της από τον άνδρα. Το γυναικείο κίνημα αμφισβήτησε την πατριαρχική δομή της καπιταλιστικής κοινωνίας, που θέτει τη γυναίκα στο περιθώριο της οικονομικής και κοινωνικής δομής.

Εργασία και χειραφέτηση

Η εργασία είναι η κοινωνική λειτουργία που αναδύει τον πρωτόγονο άνθρωπο σε κοινωνικό ον. Ουσιαστικά εργασία είναι η ανθρώπινη δημιουργία.

Είναι όμως η εργασία ανθρώπινη δημιουργία ή είναι ένας καταναγκασμός, μια διαδικασία αλλοτρίωσης, μια διαδικασία αποξένωσης. Είναι αλήθεια ότι η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από συνθήκες δουλείας, καταναγκαστικών έργων και σχέσεις εκμετάλλευσης ανθρώπων από ορισμένους άλλους ανθρώπους.

Οι σχέσεις εξουσίας και εξάρτησης, η θεσμοθέτηση της ατομικής ιδιοκτησίας ως ανώτατης αξίας, ο συνεχής και όλο πιο εξειδικευμένος καταμερισμός εργασίας οδήγησαν στην ανθρώπινη αλλοτρίωση και αποξένωση. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο και με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, η γυναίκα δεν έχει κανένα ρόλο, δε λαβαίνει μέρος στην παραγωγική διαδικασία, είναι στο περιθώριο, αποκλεισμένη στο σπίτι, γεγονός που σημαίνει την ολοκληρωτική της εκμηδένιση.

Έτσι, όσο κι αν σε πρώτη όψη φαίνεται παράδοξο, το γυναικείο κίνημα διεκδικεί τη συμμετοχή της γυναίκας στην κοινωνική παραγωγή, τη συμμετοχή της στην εργασία ως βασική προϋπόθεση για χειραφέτηση. Σε μια κοινωνία, λοιπόν, που οι συνθήκες της μισθωτής εργασίας ισοπεδώνουν τον άνθρωπο όλο και περισσότερο, καλείται η γυναίκα να «απελευθερωθεί» μέσω της συμμετοχής της σ' αυτή τη διαδικασία, δηλαδή μέσα από τις ίδιες τις συνθήκες καταπίεσης και αλλοτρίωσης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μια σειρά από μελέτες συμπεραίνουν ότι η μετανάστευση οδηγεί τις γυναίκες από μία καταπιεστική πατριαρχική κοινωνία σε μια φιλελεύθερη μοντέρνα κοινωνία – και η εργασία είναι βασικός παράγοντας σ' αυτή τη διαδικασία. Έτσι, η μετανάστευση φτάνει στο σημείο να χαρακτηρίζεται «ως μία διαδικασία απελευθέρωσης» (*Whiteford, 1978*), ή μια διαδικασία «αποποίησης συνειδητά ή υποσυνείδητα των κλασικών γυναικείων ρόλων» (*Schwartz-Seller, 1981, 21*).

Υποστηρίζεται (*Hoffman-Nowotny, 1977*) ότι οι γυναίκες μέσα από τη διαδικασία της μετανάστευσης δυναμώνουν τη θέση τους στην οικογένεια και καλύτερεύουν τη θέση τους γενικά. Η *Kosack (1976)* υποστηρίζει ότι η δυνατότητα μιας κάποιας οικονομικής ανεξαρτησίας που η γυναίκα αποκτά από τη μισθωτή της εργασία δίνει τη δυνατότητα στις γυναίκες ν' αγωνιστούν για τη χειραφέτησή τους και την απελευθέρωσή τους από τους κλασικούς γυναικείους ρόλους. Το ίδιο υποστηρίζει και η *Morokvasic* στις πρώτες έρευνες.

Η άποψη αυτή στηρίζεται στη θεωρία ότι η ανεξαρτησία που δίνεται στη γυναίκα μέσα από την οικονομική αυτονομία, αλλά και η υπάρχουσα αντίθεση και ο ρόλος της μέσα στην οικογένεια θα έχουν ως αποτέλεσμα τη ρήξη και το σημείο αυτό θα είναι το σημείο της χειραφέτησής της. Εμπειρικές έρευνες όμως μας δείχνουν ότι γυναίκες μετανάστριες, οικονομικά ανεξάρτητες, αντί να είναι χειραφετημένες, έχουν αποδεχθεί και αναπαράγουν τους κλασικούς γυναικείους ρόλους που δεν ισχύουν για ούτε στους τόπους από όπου έφυγαν (*Block, 1976, Alund, 1978*).

Πολύ συχνά παρατηρείται ότι η γυναικεία εξάρτηση αυξάνεται αντί να ελαττώνεται από τη μετανάστευση. Η *Rubbo (1975)* υποστηρίζει ότι για γυναίκες που μετακινούνται από την αγροτική παραγωγή στην εργατική τάξη (*proletariat*), η μετακίνηση αυτή έχει αρνητικές επιπτώσεις και οι γυναίκες αυτές χάνουν πολύ από την ανεξαρτησία που είχαν προηγούμενα (*Connell, 1985*).

Εμείς, σε συμφωνία με πολλές ερευνήτριες/τές θα υποστηρίξουμε ότι η μεταναστευτική διαδικασία έχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα για τη γυναίκα μετανάστρια. Η μεταναστευτική διαδικασία επωξάνει τη γυναικεία εκμετάλλευση, αλλά προσφέρει οικονομική ανεξαρτησία και συνειδητοποίηση ότι η θέση τους δεν είναι δεδομένη και ότι μπορεί να αλλάξει.

Αρκετοί ερευνητές έχουν δείξει την επίδραση της μετανάστευσης στην οικογένεια (Μουσούρου, 1985, Safa, 1981), και την αύξηση των διαζυγίων (Connell, 1985). Μια άλλη άποψη, όμως, θα ήταν η δυνατότητα που δίνεται στη γυναίκα τόσο να διαλέγει το σύζυγο και άνδρα που θα ζήσει μαζί του, όσο και να διαλύσει ένα γάμο που δεν είναι καλός.

Η Anthias (1983), στην έρευνά της για τις Κύπριες μετανάστριες στην Αγγλία, υποστηρίζει ότι, σε αντίθεση με την πρόοδο των γυναικών όσον αφορά την οικονομική ανεξαρτησία και τη μείωση των προγραμματισμένων από την οικογένεια γάμων και της προίκας, οι γυναίκες παραμένουν εξαρτώμενες από τους άνδρες, ειδικά αυτές που εργάζονται στις μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις. Επίσης η Abadan-Unat (1977) και η Grasberg (1979) υποστηρίζουν ότι πραγματικά θα μπορούσε κανείς να δεχτεί ότι υπάρχει μια σχετική ισότητα και καλύτερες σχέσεις σε μια μεταναστευτική οικογένεια, ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης, αλλά θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεχτικοί και θα πρέπει να λάβουμε υπόψη όλες τις αρνητικές επιπτώσεις και τις νέες υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η γυναίκα σ' αυτή τη διαδικασία. Η Abadan-Unat υποστηρίζει ότι μια πρώτη όψη που μπορεί να μας οδηγήσει σε συμπεράσματα γυναικείας χειραφέτησης είναι λανθασμένη – και αυτό που βλέπουμε από πρώτη όψη είναι μία «ψευδοχειραφέτηση» («pseudemancipation»).

Η χειραφέτηση κατά την Abadan-Unat σχετίζεται με τη «μοντερνοποίηση» που η γυναίκα αναγκάζεται να περάσει στη μεταναστευτική διαδικασία.

Η αλλαγή, επομένως, και η γυναικεία χειραφέτηση θα πρέπει να ερευνηθούν και να αναλυθούν τόσο σε σχέση με την κοινωνία που ζει η μετανάστρια, όσο και σε σχέση με την κοινωνία από την οποία προέρχεται και όπου ίσως επιστρέψει.

Η Pessar (1985), στην ανάλυση των γυναικών από τη Δημοκρατία του Αγίου Δομίνικου, που είναι μετανάστριες στις Η.Π.Α., υποστηρίζει ότι, παρά τη σχετική ισότητα που παρατηρείται στις οικογένειες των μεταναστών ως συνέπεια της μετανάστευσης, η εμπειρία των γυναικών ως εργατριών δε θέτει σε αμφισβήτηση τον παραδοσιακό τους ρόλο στην οικογένεια, ως συζύγων και μητέρων.

Η Mogočvasic (1980, 1985), σε μια ανάλυση της επίδρασης του φύλου, της τάξης και της μεταναστευτικής εμπειρίας των γυναικών αυτών, υποστηρίζει ότι η καταπίεση στη μετανάστρια φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία της γυναικείας χειραφέτησης.

Η καταπίεση που υφίσταται η γυναίκα ως μετανάστρια ή ως ξένη, όπως συχνά καλείται στην Ευρώπη, φαίνεται να αποδυναμώνει τις άλλες δύο μορφές καταπίεσης, έτσι ώστε να καλύπτει την εκμετάλλευση από το άλλο φύλο και ως αποτέλεσμα οι γυναίκες παίρνουν το μέρος του άνδρα τους, όποια και αν είναι η σχέση τους με αυτόν. Η εμπειρία των μεταναστριών στο χώρο εργασίας είναι πολύ συχνά αρνητική, και χωρίς κοινωνική υπόσταση.

Ως αποτέλεσμα, ο χώρος του σπιτιού και ο ρόλος της νοικοκυράς είναι ο μόνος κοινωνικά αποδεκτός ρόλος που συνεχίζει να έχει η γυναίκα. Επίσης, ο χώρος του σπιτιού είναι ο χώρος όπου πολλές γυναίκες νιώθουν σιγουριά, ειδικά σε κοινωνίες με έντονα φυλετικά προβλήματα και προβλήματα ξενοφοβίας.

Θα ήταν όμως παρακινδυνευμένο να φτάσουμε σε συμπεράσματα για την Ελληνίδα, βασιζόμενες σε έρευνες που έγιναν σε διάφορα μέρη και με διαφορετικές ομάδες γυναικών.

Η θέση μας είναι ότι η διαδικασία της γυναικείας χειραφέτησης μέσα στη μεταναστευτική διαδικασία μπορεί να ερμηνευτεί μόνο λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες της ομάδας που εξετάζεται.

Η Ελληνίδα εργαζόμενη στην Αυστραλία

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η μετανάστευση ήταν σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη της Αυστραλίας, όπως και στις άλλες καπιταλιστικές χώρες της Βόρειας Αμερικής και Ευρώπης.

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας στη μεταπολεμική Αυστραλία στηρίχτηκε κατά κύριο λόγο στα φτηνά εργατικά χέρια των μεταναστών/τριών της Νότιας Ευρώπης και Ασίας, και πιο ειδικά του φτηνού γυναικείου εργατικού δυναμικού (*Storer, 1974*).

Από το 1947 έως το 1971, το 42% της αύξησης του πληθυσμού στην Αυστραλία ήταν αποτέλεσμα της μετανάστευσης. Στο διάστημα 1947 έως 1974; περίπου 2.228.323 μετανάστες εγκαταστάθηκαν στην Αυστραλία. Η μεταναστευτική πολιτική της αυστραλιανής κυβέρνησης φαίνεται να έχει δύο στόχους: α) την προσέλκυση μόνιμων αποίκων, κυρίως από τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και β) την προσέλκυση εργατικών χεριών, μεταναστών εργατών με άλλα λόγια, από τις περιοχές της Νότιας Ευρώπης στην αρχή, και της Νοτιοανατολικής Ασίας αργότερα.

Το κατεστημένο της Αυστραλίας καθόρισε και έδωσε προτεραιότητα στους μετανάστες από τη Μεγάλη Βρετανία, ακολούθησαν οι μετανάστες από τη Βόρεια Ευρώπη και μετά οι εργάτες/τριες από τη Νότια Ευρώπη. Άδεια εισόδου σε μη Ευρωπαίους δινόταν μόνο όταν παρουσιαζόταν ανάγκη. Ένας τρόπος για να προσελκύσουν «επιθυμητούς» μετανάστες, που ήταν οι εξειδικευμένοι εργάτες, ήταν η πληρωμή των εξόδων μεταφοράς (assisted passage). Το ποσό όμως που διέθεταν άλλαζε με βάση τη σειρά προτεραιότητας για επιθυμητούς μετανάστες. Έτσι οι όροι ήταν πολύ καλύτεροι για τους Βρετανούς και τους Γερμανούς, παρά για τους Ιταλούς και τους Έλληνες. Από το 1959 έως το 1982 δόθηκε βοήθεια στο 76% των μεταναστών από την Αγγλία και την Ιρλανδία και στο 75,2% των μεταναστών από τη Γερμανία, ενώ μόνο το 3,16% των μεταναστών απ' την Ελλάδα και το 22.3% των μεταναστών από την Ιταλία έλαβαν παρόμοια βοήθεια (Πίνακας 1).

Στο διάστημα 1959-1982, εγκαταστάθηκαν στην Αυστραλία 159.763 άτομα από την Ελλάδα. Η γυναικεία συμμετοχή σ' αυτό το μεταναστευτικό ρεύμα φτάνει το 52%. Από το 1959 ως το 1982, 31.307 Ελληνίδες πήγαν στην Αυστραλία μέσω

του «προγράμματος βοήθειας ταξιδιού», ενώ, αντίστοιχα, μόνο 19.170 μετανάστες πήγαν μέσω του ίδιου προγράμματος (*Australian Statistics, No 13, 1982*). Αφορμή γι' αυτή τη «διάκριση» και «διευκόλυνση» προς τις γυναίκες ήταν η ανάγκη της αυστραλιανής οικονομίας για ανειδίκευτο γυναικείο εργατικό δυναμικό, που δεν μπορούσαν να προσελκύσουν από τις χώρες προέλευσης των «επιθυμητών» μεταναστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Μετανάστες/τριες στην Αυστραλία κατά χώρα καταγωγής και συμμετοχή στην παροχή βοήθειας για τα έξοδα ταξιδιού κατά τη χρονική περίοδο 1959-1982

<i>Χώρα Καταγωγής</i>								
<i>Ελλάδα</i>		<i>Ιταλία</i>		<i>Μ. Βρετ. & Ιρλ.</i>		<i>Γερμανία</i>		
<i>Αριθμός</i>	<i>%</i>	<i>Αριθμός</i>	<i>%</i>	<i>Αριθμός</i>	<i>%</i>	<i>Αριθμός</i>	<i>%</i>	
Με πληρωμένα έξοδα ταξιδιού	50.447	31,6	41.720	22,3	825.650	76,0	56.788	75,2
Χωρίς έξοδα ταξιδιού	109.286	68,4	145.648	77,7	260.404	24,0	18.700	24,8
Σύνολο	159.763	100	187.368	100	1.086.054	100	75.488	100

Πηγή: Australian Immigration Consolidated Statistics no. 13, 1982. Department of Immigration and Ethnic Affairs.

Η ΔΕΜΕ (Διακυβερνητική Επιτροπή Μετανάστευσης από την Ελλάδα) αναλάμβανε για την κυβέρνηση της Αυστραλίας όχι μόνο την επιλογή και διακίνηση των μεταναστών/τριών, αλλά και τον «εφοδιασμό των υποψηφίων» με τις βασικές εκείνες γνώσεις που απαιτούνται για την επιτυχή προσαρμογή τους στις συνθήκες ζωής της νέας χώρας. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης της ΔΕΜΕ, για ανύπαντρες Ελληνίδες, υποψήφιες μετανάστριες, είχε ως στόχο την προετοιμασία των γυναικών αυτών για τις ανάγκες και απαιτήσεις της ζωής στην Αυστραλία, Καναδά και Νότια Ζηλανδία.

Για πρώτη φορά ανύπαντρες γυναίκες είχαν τη δυνατότητα να μεταναστεύσουν χωρίς πρόσκληση και κηδεμονία από τον άνδρα (σύζυγο ή αδελφό) ή την οικογένειά τους. Το 1953, η ελληνική και канаδική κυβέρνηση στην αρχή και η κυβέρνηση της Αυστραλίας αργότερα ξεκίνησαν προγράμματα προετοιμασίας ανύπαντρων Ελληνίδων για να μεταναστεύσουν στις προαναφερόμενες χώρες.

Το πρόγραμμα προετοιμασίας είχε αναλάβει η ΔΕΜΕ, και γινόταν στην αρχή στο κέντρο της στην Αθήνα και αργότερα και στη Μυτιλήνη. Το πρόγραμμα διαρκούσε έξι μήνες με δύο ώρες μάθημα την ημέρα στα «οικοκυρικά» και δύο ώρες ξένη γλώσσα. Στο διάστημα 1956-1973, 14.526 ανύπαντρες γυναίκες γράφηκαν

στο πρόγραμμα, 11.303 από αυτές αποφοίτησαν και 11.082 μετανάστευσαν κυρίως σε τρεις χώρες:

Αυστραλία:	8.763
Καναδάς:	1.777
Ν. Ζηλανδία:	342
Άλλες χώρες:	200

Στα πλαίσια της προετοιμασίας τους για μια καλύτερη προσαρμογή στις χώρες αυτές, οι γυναίκες μάθαιναν: τι φαγητό πρέπει να τρώνε, πώς πρέπει να τρώνε (π.χ. με το στόμα κλειστό), με ποιους να κάνουν παρέα, κλπ. (Alexandraki, 1981).

Ένας μεγάλος αριθμός Ελληνίδων μεταναστριών τα πρώτα χρόνια στην Αυστραλία εργάστηκαν ως οικιακοί βοηθοί, για να μεταπηδήσουν αργότερα στη βιομηχανία, π.χ. εργοστάσια ετοιμών ενδυμάτων, κλωστήρια, κλπ.

Οι Ελληνίδες μετανάστριες αποτελούν την πλειοψηφία των εργαζόμενων γυναικών στην ελαφρά βιομηχανία π.χ. κλωστοϋφαντουργία, βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων κλπ.

Η Ελληνίδα, και ιδιαίτερα η παντρεμένη, έχει δουλέψει τα τελευταία είκοσι χρόνια ως ανείδικευτη εργάτρια στη βιομηχανία ρούχων, μετάλλων και τροφίμων.

Τα στατιστικά στοιχεία της αυστραλιανής κυβέρνησης δείχνουν αρκετά υψηλή συμμετοχή της Ελληνίδας μετανάστριας στο εργατικό δυναμικό. Ιδιαίτερα εντυπωσιακό είναι το μεγάλο ποσοστό παντρεμένων Ελληνίδων που εργάζονται. Σύμφωνα με την απογραφή του 1981, το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι 45,8% γενικά και 41,4% για τις παντρεμένες. Για τις Ελληνίδες μετανάστριες στην Αυστραλία τα ποσοστά αυτά είναι 51,3% και 54,9% αντίστοιχα (Διάγραμμα 1).

Όπως βλέπουμε στο Διάγραμμα 1, όχι μόνο οι Ελληνίδες αλλά γενικά οι παντρεμένες μετανάστριες έχουν μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό από τις γυναίκες τις γεννημένες στην Αυστραλία. Τον Αύγουστο του 1982 (ABS Statistics) οι μετανάστριες αντιπροσώπευαν το 24,8% του συνολικού γυναικείου δυναμικού της Αυστραλίας. Πιο ειδικά, οι μετανάστριες που προέρχονται από τη Νότια Ευρώπη κατά κύριο λόγο, αλλά και από άλλες περιοχές, συνήθως εργάζονται στη βιομηχανία (συσσκευασία και υπηρεσίες), ως ανείδικευτο και ημειδικευμένο δυναμικό. Για παράδειγμα, το 83% των γυναικών που εργάζονται στη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων είναι μετανάστριες και το 50% στη βιομηχανία υποδημάτων και κατεργασία δερμάτων γενικά. Από το σύνολο των 33.294 Ελληνίδων εργατριών στην Αυστραλία, οι 12.838 ή το 1/3 εργάζονται στην ελαφρά βιομηχανία, και 7542 ή το 1/5 στο εμπόριο, ενώ μόνο το 12,1% του συνόλου των γυναικών της Αυστραλίας ασχολούνται σ' αυτούς τους τομείς (Πίνακας II)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Ι

Γυναίκες συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό της Αυστραλίας κατά χώρα γέννησης

Γυναίκες γενικά

Γεννημένες στην Αυστραλία

Μετανάστριες

Παντρεμένες γυναίκες

Γεννημένες στην Αυστραλία

Μετανάστριες

Ελληνίδες μετανάστριες

Γενικά

Παντρεμένες

Πηγή: ABS, *The Labour Force*, August, 1982, Bulletin No 6203.0.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Απασχόληση κατά κλάδο παραγωγής, φύλο και χώρα καταγωγής

Κλάδοι Παραγωγής	Γεννημένοι στην Ελλάδα				Άλλοι μετανάστες και γεννημένοι στην Αυστραλία			
	γυναίκες αρ.	%	άνδρες αρ.	%	γυναίκες αρ.	%	άνδρες αρ.	%
Γεωργία, Δασονομία Αλιεία, Κυνήγι	679	2,0	1.174	2,1	107.669	4,6	271.717	6,9
Ορυχεία	16	0,5	217	0,4	7.961	0,3	81.031	2,1
Βιομηχανική Παραγωγή	12.838	38,5	19.487	34,9	284.551	12,1	830.117	21,0
Ηλεκτρικό Φωταέριο, Ύδρευση	73	0,3	1.009	1,8	11.361	0,5	114.259	2,9
Οικοδόμοι	245	0,7	4.287	7,7	43.675	1,9	354.487	9,0
Εμπόριο-Χονδρικό Λιανικό	7.542	22,6	12.507	22,4	460.208	19,6	633.736	16,1
Υπηρεσίες Μεταφορών	415	1,2	4.304	7,7	50.601	2,2	279.097	7,1
Υπηρεσίες Επικοινωνιών	217	0,6	1.000	1,8	31.901	1,4	93.628	2,4
Οικονομικές Υπηρεσίες	1.873	5,6	1.885	3,4	245.156	10,4	286.257	7,3
Δημόσια Διοίκηση	449	1,3	1.017	1,8	98.680	4,2	254.860	6,5
Δημόσιες Υπηρεσίες	3.233	9,7	1.883	3,4	590.772	25,2	348.548	8,8
Ατομικές και άλλες υπηρεσίες	1.770	5,3	2.689	4,8	180.582	7,7	148.525	3,8
Άλλα - δεν ταξινομούνται	3.944	11,8	4.250	7,6	235.216	10,0	248.029	6,3
Σύνολο	33.294	100	55.709	100	2.348.333	100	3.944.291	100

Πηγή: 1) Australian Bureau of Statistics, 1981 Census of Population and Housing.

2) Profile 81-1981 Census Data Persons Born in Greece Department of Imm. and Ethnic Affairs.

Σύμφωνα με μια μελέτη για τις μετανάστριες στη Μελβούρνη, που έγινε από το Centre For Urban Research Action, οι συνθήκες εργασίας στα εργοστάσια της Αυστραλίας είναι άσχημες και πολύ χειρότερες φυσικά για τις μετανάστριες. Συγκεκριμένα, «οι καντίνες ήταν ακατάλληλες σε όλα εκτός ενός από τα επτά εργοστάσια που επισκεφθήκαμε. Δύο εργοστάσια δεν είχαν καθόλου χώρο για φαγη-

τό. Οι χώροι εργασίας γενικά δεν είχαν καλό αερισμό, είχαν λίγα παράθυρα που σπάνια ήταν ανοιχτά. Πολλές φορές είδαμε στην ατμόσφαιρα σκόνη, και οι γυναίκες έκαναν παράπονα ότι από τη σκόνη είχαν πάθει άσθμα και άλλες βρογχικές ασθένειες. Σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες δούλευαν στριμωγμένες, ενώ ρούχα κρέμονταν παντού γύρω τους και τα μηχανήματα ήταν στριμωγμένα το ένα κοντά στο άλλο» (Storer, 1974). Είναι αυτές οι συνθήκες στο χώρο δουλειάς που έχουν επιπτώσεις τόσο στη σωματική, όσο και στην ψυχική υγεία των μεταναστριών, που είναι θέμα ειδικής μελέτης από την ομάδα μας.

Οι Ελληνίδες είναι από τις πρώτες γυναίκες που μετανάστευσαν στην Αυστραλία και, όπως έχουμε προαναφέρει, απασχολούνται κυρίως στη βιομηχανία ετοίμων ενδυμάτων, στη μεταλλουργία και στη βιομηχανία παραγωγής ηλεκτρικών συσκευών. Μόνο το 2,6% των εργαζόμενων Ελληνίδων μεταναστριών έχουν κάποιο επάγγελμα ή τεχνική εξειδίκευση, συγκρινόμενες με το 45,5% των εργαζόμενων μεταναστριών από τη Μαλαισία.

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Εκπαίδευση κατά φύλο και χώρα καταγωγής για άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών

Εκπαίδευση	Γεννημένοι στην Ελλάδα		Άλλοι μετανάστες και γεννημένοι στην Αυστραλία					
	γυναίκες αρ.	%	άνδρες αρ.	%	γυναίκες αρ.	άνδρες αρ.	%	
Ανώτατης Σχολής	29	+	79	0.1	12.012	0.2	42.546	0.8
Μεταπτυχιακό	133	0.2	156	0.2	39.305	0.7	37.501	0.7
Πτυχίο	298	0.4	716	1.0	105.330	1.9	208.363	3.9
Απολυτήριο Γυμνασίου/ Λυκείου	430	0.6	512	0.7	222.475	4.0	173.952	3.2
Δίπλωμα Τεχνικής Σχολής	1.258	1.8	6.776	9.3	96.605	1.7	933.457	17.3
Άλλου είδους δίπλωμα	1.134	1.6	1.267	1.7	448.845	8.1	286.818	5.3
Δεν ταξινομείται	107	0.2	45	0.1	19.650	0.4	10.223	0.2
Ανεπαρκείς περιγραφές	-	-	4	+	248	+	305	+
Επαρκή προσόντα	3.389	4.9	9.555	13.0	944.470	17.1	1.693.190	31.4
Ανεπαρκή προσόντα	60.408	86.9	57.961	79.1	3.906.252	70.7	3.092.095	57.3
Φοιτούν ακόμα	1.120	1.6	1.211	1.7	193.064	3.5	193.332	3.6
Δε δίδονται στοιχεία	4.593	6.6	4.524	6.2	480.713	8.7	416.312	7.7
Σύνολο	69.510	100	73.251	100	5.524.490	100	5.394.929	100

Πηγή: 1) Australian Bureau of Statistics, 1981 Census of Population and Housing.

2) Profile 81-1981 Census Data Persons Born in Greece Department of Imm. and Ethnic Affairs.

Το 1981, το 86,9% των Ελληνίδων μεταναστριών δεν κατείχαν περισσότερα προσόντα από αυτά που είχαν όταν αναχώρησαν από την Ελλάδα. Μόνο το 1,8% πήραν δίπλωμα τεχνικής σχολής, ενώ το ποσοστό με επαρκή προσόντα είναι 4,9%, συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών με πτυχία και ανώτερα διπλώματα (Πίνακας II).

Συγκριτικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι το ποσοστό των άλλων γυναικών που κατατάσσεται στην κατηγορία χωρίς επαρκή προσόντα είναι 70,7% με επαρκή προσόντα, 17,7%.

Οι περισσότερες Ελληνίδες που ρωτήθηκαν στην απογραφή του 1981 «αν μιλούσαν καλά αγγλικά» δήλωσαν ότι δε μιλούσαν καλά αγγλικά και η γλώσσα που χρησιμοποιούσαν στο σπίτι ήταν ελληνικά (*Census, 1981*). Φυσικά η μη κατοχή της αγγλικής γλώσσας είναι η αιτία και το αποτέλεσμα ένας δυσανάλογα υψηλός αριθμός μεταναστριών να απασχολείται στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα της παραγωγής και πιο ειδικά στη βιομηχανική παραγωγή και το λιανικό εμπόριο. Το 42,3% των Ελληνίδων, το 67,2% των Βιετναμέζων και το 65% των γυναικών από την Τουρκία ασχολούνται στους τομείς αυτούς.

Το 1980 ο εβδομαδιαίος μισθός των Ελληνίδων μεταναστριών ήταν 158 δολάρια, ενώ οι μισθοί των Αγγλίδων και Γερμανίδων γυναικών ήταν 204 και 217 δολάρια αντίστοιχα. Ο μέσος όρος γυναικείου μισθού ήταν 193 δολάρια και ο μέσος ανδρικός 249 δολάρια, για την ίδια χρονική περίοδο (Πίνακας IV).

ΠΙΝΑΚΑΣ IV

Μέσο εβδομαδιαίο εισόδημα (σε δολάρια) κατά φύλο και χώρα καταγωγής

Φύλο	Χώρα Καταγωγής					
	Αυστραλία Γενικά	Αγγλόφωνος πληθυσμός	Ελλάδα	Γερμανία	Ιταλία	Γιουγκ.
Γυναίκες	193	204	158	217	166	174
Άνδρες	249	269	220	280	218	224

Πηγή. ABS, Labour Statistics, 1980, Bulletin No 6601.0, Migrant Workforce Fact sheet.

Το ετήσιο εισόδημα για άνδρες και γυναίκες από την Ελλάδα και άλλες χώρες δίνεται αναλυτικά στον Πίνακα V.

Φυσικά θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μετανάστριες γενικά, και αυτές που δουλεύουν στη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων και ηλεκτρικών ειδών πιο ειδικά, πολύ συχνά πληρώνονται «με το κομμάτι». Συχνά έρευνες δείχνουν ότι οι γυναίκες βρίσκουν τη δουλειά τους «βαρετή» και «μονότονη» και δουλεύουν μόνο γιατί έχουν απόλυτη ανάγκη.

ΠΙΝΑΚΑΣ V

Ετήσιο εισόδημα κατά φύλο και χώρα καταγωγής (άτομα από 15 χρόνων και άνω)

ΕΙΣΟΔΗΜΑ	Γεννημένοι στην Ελλάδα		Άλλοι μετανάστες και γεννημένοι στην Αυστραλία					
	γυναίκες αρ.	%	άνδρες αρ.	%	γυναίκες αρ.	άνδρες αρ.	%	
0-1.000	17.881	25,7	4.090	5,6	1.118.793	20,3	305.227	5,7
1.001-4.000	15.204	21,9	8.877	12,1	1.733.039	31,4	822.786	15,3
4.001-8.000	17.501	25,2	14.134	19,3	1.036.492	18,8	755.743	14,0
8.001-12.000	11.047	15,9	27.884	38,1	752.806	13,6	1.250.885	23,2
12.001-18.000	1.915	2,7	12.598	17,2	397.302	7,2	1.291.072	23,9
18.001-26.000	305	0,4	2.284	3,1	82.394	1,5	512.612	9,5
26.000+	176	0,2	826	1,1	26.143	0,5	218.886	4,1
Δε δίδεται	5.481	7,9	2.559	3,5	377.533	6,8	237.717	4,4
Σύνολο	69.510	100	73.250	100	5.524.492	100	5.394.928	100

Πηγή: 1) Australian Bureau of Statistics, *1981 Census of Population and Housing*.

2) Profile 81-1981 Census Data Persons born in Greece Department of Imm. and Ethnic Affairs.

Τα τελευταία χρόνια, όλο και πιο πολλές έρευνες δείχνουν τη θέση των μεταναστών στην Αυστραλία και πιο ειδικά τη θέση των γυναικών.

Πιο ειδικά ο John Collins (1974) στις έρευνές του για τη φτώχεια στην Αυστραλία έχει προσφέρει σημαντικά στην έρευνα του μεταναστευτικού φαινομένου προς την Αυστραλία κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «η μελέτη του ρόλου που έχει διαδραματίσει η μετανάστευση στη μεταπολεμική ανάπτυξη της Αυστραλίας αποκαλύπτει ότι αυτή η φτώχεια που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μετανάστες αποτελεί αναπόφευκτο και συστηματικό επακόλουθο αυτού ακριβώς του ρόλου». Υποστηρίζει ότι οι μετανάστες που προέρχονται από χώρες της Νότιας Ευρώπης κατέχουν ένα δυσανάλογα υψηλό αριθμό στο ποσοστό «κάτω του ορίου της φτώχειας», δηλαδή στα κατώτερα εισοδήματα. Το 16,2% των Ελλήνων μεταναστών είχαν εισόδημα «κάτω του ορίου της φτώχειας». Οι Νοτιοευρωπαίοι μετανάστες, και οι γυναίκες πιο ειδικά, χρησιμοποιήθηκαν, κατά τον Collins, ως ευέλικτο εργατικό δυναμικό, που απασχολούνταν στις πιο κακοπληρωμένες εργασίες. Δεν υπάρχει καμιά πρόθεση και καμιά δυνατότητα να ανυψώσουν το βιοτικό τους επίπεδο και αυτό είναι ξεκάθαρο από την ανυπαρξία επαγγελματικής κατάρτισης για τις μετανάστριες που έχουμε προαναφέρει. Αποτέλεσαν δηλαδή το «προλεταριάτο του προλεταριάτου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abadan-Unat, N., «Implications of Migration on Emancipation and Pseudoemancipation of Turkish Women», *International Migration Review*, 1977, 6 (1), 31-57.
- Alexandraki, G., «Services rendered by ICEM to Migrant and refugee women», *International Migration*, 1981, 19 (1/2).
- Alund, A., «Jugoslavisk migration och förstärkning av traditionella familjeroller» (Yugoslav Emigration and Reinforcement of traditional Family Roles), *Ekot fram Gardagen*, Research Report, Dept. of Sociology, University of Umea, 1978, (43), 82-100.
- Anthias, F., «Sexual Divisions and Ethnic Adaptation: The Case of Greek-Cyriot Women», in A. Phizacklea, (ed.), *One Way Ticket: Migration and Female Labour*, London, Routledge and Kegan Paul, 1983.
- Arizpe, L., «Relay Migration and the Survival of the Present Household», in J. Balan, (ed.) *Why People Move: Comparative perspectives on the Dynamics of Internal Migration*, Paris, The UNESCO Press, 1981.
- Block, H., «Changing Domestic Roles Among Immigrant Women», *Anthropological Quarterly*, 1976, 49 (1), 3-10.
- Bornis, M., *Ausländische Arbeiter in einer Grosstadt. Eine empirische Untersuchung am Beispiel Frankfurt*, 2. Auflage, Rowolt, Frankfurt/M., 1974.
- Boserup, E., *Women's Role in Economic Development*, New York, St. Martin's Press, 1970.
- Bottomley, G., «Mediterranean Women in Australia: An Overview», *Unpublished paper presented to Symposium of Mediterranean, Women's Organizations at Delphi, Greece*, 1984.
- *After the Odyssey: A Study of Greek Australians*, University of Queensland Press, 1979.
- Cohen, L.M., «The Female Factor in Resettlement», *The Economic Review*, 1974, 19 (3/4).
- Connell, J., «Temporary Townsfolk? Siwais in Urban Bougainville», in R. Bedford, *Mining, Migration and Urbanization in Bougainville*, Bougainville Special Publication, No 4, 1985.
- Dasgupta, B., «Selected Studies on the Dynamics, Patterns and Consequences of Migration III. Migration and Development: Major Features of Migratory Movements in India», *Reports and papers in Social Sciences*, 52, UNESCO, 1982.
- Department of Immigration and Ethnic Affairs.
- 1984a, Profile '81, 1981 Gensus Data of Persons Born in Greece, Canberra; Australian Government Publishing Service.
- 1984b, About Migrant Women, Statistical Profile 1981, Canberra; Australian Government Publishing Service.
- 1984c Australian Immigration Consolidated Statistics No 13, 1982 Canberra; Australian Government Publishing Service.
- Fawcett, J.T., S.E. Khoo and P. Smith, (eds.) *Women in the Cities of Asia: Migration and Urban Adaptation*, Boulder, Co. Westview Press, 1984.
- Granotier, B., *Les travailleurs étrangers en France*, Paris, Maspero, 1971.
- Hoffman-Nowotney, J.J., «Sociological and Demographic Aspects of the Changing Status of Migrant Women in Europe», *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaften*, 1977, (2), 3-22.
- Kosack, G., «Migrant Women: The Move to Western Europe-A Step Towards Emancipation», *Race and Class*, 1976, 17 (4), 370-379.
- Krasberg, U., «Ich mache die Nacht zum Tag», *Europäische Hochschulschriften, Reihe XXII, Soziologie*, 41, Frankfurt an Main, 1979.

- Kurti, I-Jäger, H., «Migration - Eine Chance für die Emanzipation Griechischer Frauen?»
Diplom- und Prüfungsarbeit für die Staatliche Abschlussprüfung, München, 1982.
- Leonetti, I. and F. Levi, *Femmes et Immigrees, documentation Française*, 1979.
- Μαντζουράνης, Γ.Ζ., *Έλληνες εργάτες στη Γερμανία*, Αθήνα, «Gutenberg», 1974.
- Morokvasic, M., «Yugoslav Migrant Women in Western Europe», in C. Brettel and R. Simon, (eds.), *The Female Migration*, Rowman and Allanheld, 1985.
- «Wy Do Women Migrate? Towards An Understanding of the Sex-Selectivity in the Migratory Movements of Labour», *Studi Emigrazione-Etudes Migrations*, 1983a, 70, 132-141.
- «Women in Migration: Beyond the Reductionist Outlook», in A. Phizacklea, (ed.), *One Way Ticket, Migration and Female Labour*, London, Routledge and Kegan Paul, 1983b, pp. 13-31.
- *Yogoslav Women in France, Germany and Sweden*, Paris, CNRS, 1980.
- «L'immigration feminine en France: Etat de la Question», *Année Sociologique*, 1975, 26, 253-75.
- «Emigration of Women and some subsequent Social Transformations with Special Reference to Yugoslav Women», OECD, CD/AG, 1974, 825-6.
- Μουσουρού, Α., *Οικογένεια και παιδιά στην Αθήνα*, Αθήνα, Ίδρυμα Ερευνών για το Παιδί, Βιβλιοπωλείο «Εστία», 1985.
- Νικολινάκος, Μ. (επ.) *Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστευση στην Ελλάδα*, Αθήνα, «Κάλβος», 1974.
- Pessar, P., «The Linkage Between the Household and the Workplace of Dominican Women in the U.S.», *International Migration Review*, 1985, 18 (4), 188-1211.
- Pinto, A., «Undocumented and Illegally Resident Migrant Women in Venezuela», *International Migration Review*, (19), 1981, (1-2): 241-260.
- Pittin, R., «Migration of Women in Nigeria: the Hausa Case», *International Migration Review*, (18), 1984.
- Price, C.A., (ed.), *Greeks in Australia*, Australian National University Press, Canberra, 1975 (a).
- «Australian Immigration 1947-1973», *International Migration Review*, [19 (3)], 1975 (b).
- Rubbo, A., «The Spread of Capitalism in Rural Colombia: Effects on Poor Women», in R.R. Reiter (ed.), *Toward an Anthropology of Women*, New York: Monthly Review Press, 1975.
- Safa, H., «Runaway Shops and Female Employment: The Search for Cheap Labor», *Signs*, 1981, 7 (2): 418-433.
- Schwartz-Seller, M., *Immigrant Women*. Philadelphia, Temple University Press, 1981.
- Storer, D., (ed.) *But I wouldn't want my wife to work here...*, Centre for Urban Research and Action, Melbourne, 1974.
- Sudarkasa, N., «Contemporary West Africa», in *Wellesley Editorial Committee, Women and National Development*, 1978.
- Unger, Kl., «Greek Emigration to and Return from West Germany», *Ekistics*, 1981, 290, Sept.-Octobr.
- Whiteford, M.B., «Women, Migration and Social Change: A Columbian Case Study», *International Migration Review*, 1978, 12 (2): 236-247.
- Wilson, A., *Finding a Voice*, London: Virago, 1978.
- Young, K., «The Creation of a Relative Surplus Population: A Case Study from Mexico», in Beneria (ed.), *Women and Development, The Sexual Division of Labour in Rural Societies*, New York: Praeger, 1985.